

ZÁRSZÓ

HÉLÈNE CLARK

az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Igazgatóságának
az 'Élethosszig tartó tanulás politikáékért és programjáért' felelős
igazgatója

Nagyon örülök, hogy kollégámmal, *Paul Holdsworth*-sal együtt jelen lehetünk az Európai Tanárképzők Szövetségének 35. éves konferenciáján. Külön szeretném megköszönni a szervezet leköszönő elnökének, *Giovanni Polliani* Úrnak és a konferencia magyar szervezőbizottságának, hogy az Európai Bizottság képviseletében részt vehetünk a konferencia munkájában, vitáiban.

Beszédemben szeretném megragadni az alkalmat, hogy először felvázoljam azt a kontextust, amelyben az európai oktatási és képzési politika formálódik, majd általában szóljak a tanárképzéssel, ezt követően pedig részletesen a tanárképzőkkel kapcsolatos uniós elképzelésekről.

Mindnyájan tisztában vagyunk az Európai Unió (EU) előtt álló gazdasági kihívásokkal. A gazdasági válságra az EU tagállamainak kormányfői az '*Európa 2020*' elnevezésű új stratégia kidolgozásával válaszoltak, amelynek középpontjában a munkahelyteremtés és a gazdasági növekedés beindítása áll. Az '*Európa 2020*' stratégia hivatott elősegíteni, hogy az EU megerősödve kerüljön ki a válságból, olyan közép és hosszú távú reformok bevezetése által, amelyek a növekedést, a munkahelyteremtést és a közsféra fenntartható finanszírozását szolgálják. E terv részeként az Európai Tanács öt fő irányt határozott meg, amelyektől a foglalkoztatottság növekedését várja. Ezek a következők: az innováció, a kutatás és fejlesztés feltételeinek javítása, a klímaváltozás elleni küzdelem, az oktatás színvonalának javítása és a társadalmi integráció elősegítése. Világos tehát, hogy az EU politikai vezetői az oktatást és a képzést olyan fontos területként kezelik, amely alapvetően hozzájárul a gazdasági és társadalmi fejlődéshez.

Az oktatás és a képzés már a válság előtti időben is az Európán belüli együttműködés növekvő fontosságú területe volt. Az Európai Bizottság 2002 óta szorosan együttműködik a tagállamokkal oktatási és képzési rendszereik fejlesztésében. Az oktatási és képzési rendszerek teljes mértékben az egyes tagállamok fennhatósága alá tartoznak, a tagállamok azonban fokozatosan kezdik felismerni, hogy milyen lehetőségek rejlenek a hasonló kihívásokkal küzdő országokkal történő kooperációban. Ebben a folyamatban fontos mérföldkő volt 2008, amikor az EU 27 országának oktatási miniszterei megállapodtak, hogy szorosabban együttműköd-

nek majd az oktatáspolitikai területén. A megállapodás értelmében *az együttműködés három fő területre koncentrálódik:*

1. Segítséget nyújtanak a diákoknak azoknak a kulcskompetenciáknak az elsajátításában, amelyek nélkülözhetetlenek a társadalom aktív polgárai számára.
2. Igyekeznek az oktatási és képzési rendszert igazságosabbá, méltányosabbá formálni.
3. Javítják a tanárképzést, az iskolavezetők képzését és a képzők képzését egyaránt.

Érdemes megvizsgálni, mi motiválta az oktatási minisztereket, hogy szorosabb együttműködésre törekedjenek. A jelenlegi gazdasági helyzet sok országot arra kényszerít, hogy csökkentse oktatási befektetéseit, és ez még sürgetőbbé teszi azoknak a reformoknak a megvalósítását, amelyeket a miniszterek szerte Európában már a krízist megelőzően is szükségesnek véltek: olyan reformokat megvalósítani, amelyek javítják az Unió fiatal – és nem annyira fiatal – polgárai számára nyújtott oktatás minőségét. Ez az elérendő cél, hiszen évek óta világos, hogy az európai oktatási rendszerek nehéz periódust élnek át. Igaz ugyan, hogy az oktatás területén a világban fellelhető „jó gyakorlatok” közül számos Európában honos, ugyanakkor az európai oktatási és képzési rendszerek jelentős, alapjaikat érintő problémákkal is küzdenek.

Ki ne aggódna társadalmunk jövője miatt, amikor azt olvassa, hogy mintegy hat millió fiatal európai tanulmányai során annyira kiábrándul az iskolából, hogy sose fejezi be középiskolai tanulmányait? Sőt, közülük egy millióan csak az általános iskolát végzik el. Ki ne aggódna, amikor azt hallja, hogy minden ötödik 15 éves fiatal nem rendelkezik alapvető ismeretekkel és készségekkel sem az szövegértés, sem a matematika, sem a természettudományok területén? Ki tudja megőrizni optimizmusát, amikor tényszerűen bizonyított, hogy sok fiatal szociokulturális és/vagy migráns háttere miatt hátrányos helyzetből indul az életbe? Milyen élet vár rájuk? Az alapvető készségek hiánya katasztrofális következményekkel járhat rájuk nézve, hiszen vagy nem kapnak munkát, vagy munkahelyük elvesztésének réme lebeg állandóan előttük. Nem tudnak hozzájutni különböző szolgáltatásokhoz, különösen az on-line szolgáltatásokhoz, amelyek aránya egyre nő. Mindez pedig társadalmi kizártsághoz és szegénységhez vezet: ördögi kör ez, amelyből nehéz kitörni.

Az EU oktatási minisztereinek válasza ezekre a problémákra az volt, hogy új, szigorú követelményeket állapítottak meg, és ezzel a tagállamokat arra ösztönözték, hogy radikálisan javítsanak a fent leírt helyzeten: növeljék azoknak a fiataloknak a számát, akik elvégzik a középiskolát és megszerzik az alapvető ismereteket és készségeket. Az Európai Bizottság a jövőben is szorosan együttműködik a tagállamokkal, és ösztönzi őket, hogy a jó oktatáspolitikai gyakorlatokat, amelyek az iskolai tantervek reformját, az osztálytermi értékelés módszereinek modernizálását és az esélyegyenlőséget szolgálják, megosszák egymással.

Ami a kulcskompetenciákat illeti, emelnünk kell a tanulók írni-olvasni és számolni tudásának, műveltségének a szintjét, segítenünk kell az idegen nyelvek tanulását, motiválnunk kell a tanulókat a matematika, a természettudományos és technológiai tárgyak tanulására, meg kell erősítenünk az olyan transzverzális kompetenciákat, mint a tanulás megtanulása és javítanunk kell a tanárok képességét arra, hogy az értékelést, mint a személyre szabott tanulás előmozdításának eszközét használják. Friss kutatásokból tudjuk, hogy a Nyolc Kulcskompetencia Európai Keretrendszere sok tagállam nemzeti tantervében megjelenik, de csak papíron, mert azokat a reformokat nem vezették be, amelyek biztosíthatnák a tanárok megfelelő felkészítését a kulcskompetenciák fejlesztésére és értékelésére.

A méltányos oktatás megvalósítása érdekében, biztosítanunk kell, hogy minden diák hozzáférjen magas színvonalú tanulási lehetőségekhez és oktatási szolgáltatásokhoz. Különösen fontos, hogy azok a diákok, akiknek tehetségük kibontakoztatásához támogatásra van szükségük, hozzáférjenek a megfelelő szolgáltatásokhoz. Idejekorán azonosítanunk kell a tanulási nehézségekkel küzdő diákokat is. Tanulóközpontú, személyre szabott pedagógiai megközelítéssel kell dolgoznunk és csökkentenünk kell azoknak a számát, akik az iskolát nem fejezik be. Ezért a következő években különös fontosságot nyer azoknak a jó gyakorlatoknak a megosztása, terjesztése, amelyek a migráns gyermekek oktatásának és az alapkészségek tanításának színvonalát emelik.

Rögtön rá térek a tanárképzés színvonalának javítását célzó terveink ismertetésére, előtte azonban látnunk kell, hogy mindannak a valóra váltásához, amit a miniszterek elhatároztak, hogy a szükséges reformok végbemenjenek, mindenkinek, aki az oktatás területén dolgozik, komolyan el kell gondolkoznia. Az előzőekben felvetett kérdések kulcsfontosságúak az oktatáspolitikai irányítói és természetesen a tanárképzők számára is, s arra köteleznek bennünket, hogy elgondolkodjunk, vajon oktatási rendszereink miért hagynak cserben olyan sok fiatalot, és arra is, hogy megvizsgáljuk, mivel járulhat hozzá a tanárképzés e sürgető problémák megoldásához.

Kutatások sora bizonyította, hogy a tanulók teljesítményét a pedagógusok és az iskolavezetők munkájának minősége döntő mértékben befolyásolja. A tanítás minősége hat a tanulás minőségére, az iskolavezetés minősége, pedig meghatározza az iskola munkakultúráját, valamint azt, hogy az iskola légköre mennyire kedvez a magas színvonalú tanulásnak és tanításnak. Kutatások bizonyítják például, hogy ha egy tanuló három egymást követő évben gyengébb tanárt kap, akkor teljesítményeinek színvonala szignifikánsan alacsonyabb lesz, mint annak a gyermeknek, aki hatékonyabb pedagógushoz került. Tehát a tanári munka minősége erkölcsi kérdés: a tét az esélyegyenlőség megvalósulása. Ezért nem meglepő, hogy 2007 augusztusa óta, amikor az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta a *Tanárképzés minőségének javítása* című ajánlását, az Oktatási Miniszterek Tanácsa három olyan határozatot is elfogadott, amelyek a tanári szakma különböző aspektusait érintették.

Fontos okai vannak annak, hogy az európai minisztereknek komolyan kell venni a pedagógusképzést. Először is, a tanárság korfája: számos országban jelentékeny számú tanárjelöltet kell kiválasztani és képezni a közeljövőben. Másodsor, több tanulmány is rámutatott, hogy a tagországoknak több mint fele nem nyújt semmiféle szisztematikus támogatást a pedagógusoknak a pályakezdés első néhány évében. Harmadszor, az OECD TALIS felmérése, hasonlóan több előtte készült felméréshez, azt bizonyította, hogy a pedagógusok, akiktől elvárjuk, hogy egy egész sor új készséget tanítsanak új megközelítésben, új módszerekkel, a jelenlegi továbbképzési rendszerben nem kapnak erre megfelelő felkészítést¹. Jelentős számú pedagógus úgy érzi, hogy nincs megfelelően felkészülve az új oktatási technológiák használatára, heterogén csoportok, osztályok tanítására, vagy fegyelmi problémák kezelésére. Ugyanakkor a pedagógusok azt állítják, nem jutnak hozzá olyan továbbképzésekhez, amelyekre véleményük szerint szükségük lenne.

A fenti lista folytatható: az *EU Oktatási Miniszterei 2009 szeptemberében Göteborgban kétnapos tanácskozást tartottak*, amelyen a pedagógus szakma helyzetét vitatták meg. Itt kifejezték aggodalmukat a McKinsey jelentés elszomorító adatai miatt. A Jelentés az elemzések alapján megállapítja, hogy a világon a legjobban teljesítő oktatási rendszerek azért jók, mert három dolgot jól csinálnak. Először is, a legjobbakat vonzzák és választják ki a pedagógusképzés és a pedagógusi pálya számára. Másodsor, a kiválasztottakat egyénre szabott, támogatásra és kihívásra épülő képzési folyamatban rendkívül hatékony tanárrá fejlesztik. Harmadszor, lehetővé teszik a pedagógusok számára, hogy minden egyes tanulónak magas színvonalú oktatást nyújtsanak, vagyis biztosítják, hogy az iskolarendszerben, mind az oktatásban, mind a személyzeti politikában az esélyegyenlőség, a méltányosság elve érvényesüljön. Kevés olyan oktatási rendszer van Európában, ha egyáltalán van olyan, amely mind a három fent felsorolt vonással rendelkezik.

Mára egész Európában, az összes oktatási minisztériumban, széles körű konszenzus alakult ki arról, hogy *a tanárképzés színvonalát javítani kell*, és arról is, hogy *mit kell tenni e cél elérése érdekében*. A teljesség igénye nélkül csak néhány tennivalót sorolok fel:

- A legjobbakat kell a tanári pályára vonzani.
- Emelni kell a tanárképzés kimeneti követelményeit annak érdekében, hogy a tanárjelöltek intenzív, gyakorlatias képzésben részesüljenek valódi tanulók valódi osztálytermekben történő tanítása során, és így megszerezzék azokat a tanári kulcskompetenciákat, amelyeket – mint reflektív gyakorlati szakemberek – majd továbbfejlesztnek.

¹ Magyarul lásd: A tanárok számítanak: A hatékony pedagógusok pályára vonzása, fejlesztése és a pályán való megtartása. OECD engedélyével kiadta az Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest, 2007.

- A kezdő tanárok számára hathatós szakmai és személyes támogatási programot kell biztosítani a pályakezdés első pár nehéz évében.
- A továbbképzések kínálatát szélesíteni, minőségüket javítani kell. Ösztönözni kell a pedagógusokat, hogy szakmai kompetenciáikat pályafutásuk során mindvégig fejlesszék.
- Minden tagállamnak újra kell gondolnia tanárképzését, és arra kell törekednie, hogy a tanárképzés és továbbképzés egységes, a teljes tanári pályát átfogó rendszerré váljon.

A miniszterek több, a fentiekhez hasonló prioritást fogalmaztak meg, de azt hiszem a fenti, rövid listából is látható, hogy a tanárképzésre óriási feladatok várnak, mert

- csak akkor lehet a fiatalokat a tanári pályára vonzani, ha a tanárképzés kurzusai tudományosan megalapozottak és ezzel együtt a jelöltek felkészítik a gyakorlati, osztálytermi munkára;
- csak azzal lehet a jelölteket reflektív gyakorló pedagógusi hozzáállásra nevelni, ha ezt a hozzáállást a tanárképző kurzusokon modellálják is számukra;
- a tanárképzés színvonalát csak akkor lehet emelni, ha a jelöltek gyakorlati ideje alatt a tanárképző intézmények saját munkájuk, kurzusaik hatékonyságának javítása érdekében kritikai visszajelzéseket gyűjtenek, és hatékony együttműködést építenek ki a helyi iskolákkal;
- csak friss kutatási eredményekre épülő új továbbképzési kínálat és a tanári munka megfelelő minőségi sztenderdjének megfogalmazásával lehet arra ösztönözni a pedagógusokat, hogy elköteleződjenek az élethosszig tartó tanulás, szakmai fejlődés mellett.

A tanárképzők számára, akik az EU mintegy hat millió gyakorló pedagógusának továbbképzését hivatottak biztosítani, a kihívások egyre nagyobbak. Sok pedagógus egyszerűen nincs megfelelően felkészítve arra, hogy a 21. században a legalapvetőbbnek számító tanári feladatokat ellássa, tehát például, hogy motiváló tanulási környezetet teremtsen, megfelelően használja a fejlesztő és a minősítő értékelést, segítse a tanulót abban, hogy maga konstruálja a tudását, ne pusztán a tanár által „leadott” anyagot mondja fel. „Valakiknek” legalább a 20., de még inkább a 21. századba kell emelnie a pedagógus szakmát. És ezek a „valakik” nem lehetnek mások, csak a tanárképzők, tehát Önök. Mert ha nem Önök, akkor kik? Kik alakítják, gyarapítják a tanulásról és tanításról rendelkezésre álló jól használható tudásbázist? Kiknek van rendszeres kapcsolata az osztálytermek valóságával? Kik tudnak a jelöltek számára modellként szolgálni kiváló tanári, tanárképzési gyakorlatokkal?

Ezért meghökkentő, amire *Marco Snoek* és mások is rámutattak, hogy a hivatalos dokumentumok egészen a legutóbbi időkig ritkán utaltak azokra, akik a tanárok képzéséért felelősek. Azonban örömmel jelenthetem, hogy ez az anomália mára

már megszűnt. A Tanács 2009-es határozatai világosan leszögezik, hogy *a tanárképzőknek* is magas akadémiai sztenderdeknek kell megfelelniük, rendelkezniük kell megfelelő tanári gyakorlattal és magas szintű tanári kompetenciákkal. Mi több, a Tanács felkérte a Bizottságot, hogy dolgozzon együtt az egyes országok szakértőivel és másokkal, remélem, az itt jelenlevőkkel is, és tekintse át a tanárképzők kiválasztásának, képzésének, szakmai fejlődésének folyamatait.

A konferencia hívószavai *a felelősség, kihívás és támogatás* voltak. Azt hiszem, ezeket a terminusokat nem csak a pedagógusokra, hanem a pedagógusképzőkre is lehet alkalmazni. Mindnyájan egyetérthetünk abban, hogy még sok tennivalónk lesz, mielőtt egységes *európai tanárképzési szakmáról* beszélhetünk. Csak körül kell néznünk ebben a teremben, és rögtön észrevehetjük, hogy számos tagállam erősen alulreprezentált. Tudjuk, hogy a legtöbb országban minimális a kooperáció és a kommunikáció az iskolákban dolgozó tanárképzők és az egyetemeken dolgozó tanárképzők között. És ami még ennél is szomorúbb, tudjuk, hogy a kooperáció és a kommunikáció igen gyenge még egy egyetemen, de a különböző tanzékeken dolgozó tanárképzők között is. Az Önök előtt álló *kihívás* és az Önök *felelőssége* nem más, mint ennek a hiányosságnak a sürgős felszámolása minden tagállamon belül, hogy a tanárképző szakma egységesen tudjon fellépni a politikai döntéshozókkal folytatott tárgyalásokon.

Sok tagállamban a tanárképzők kevés *támogatást* kapnak: nincs olyan szervezet, hatóság, amelynek az lenne a feladata és felelőssége, hogy a tanárképzőket támogassa, annak ellenére, hogy a tanárképzők kulcsfontosságú szerepet játszanak az oktatási rendszerek színvonalának javításában és így a társadalom jobbításában is. Ki állapítja meg, milyen minimális sztenderdeknek kell megfelelnie a szakmába belépőknek? Ki biztosít képzést és megfelelő bevezetést a tanárképzők számára? Ki biztosítja, hogy Önök megfelelő továbbképzési, fejlődési lehetőségekhez jussanak egész tanárképzői pályafutásuk során? Ki biztosítja, hogy az egyetemen és az iskolákban dolgozó tanárképzők megosszák egymással a tanításról és a tanulásról munkájuk során felhalmozott tudásukat? Ki lenne hivatott mindezeknek és sok más feladatnak az ellátására?

Talán *a pedagógusképzők felelőssége* lenne, hogy ezekre a kérdésekre reflektáljanak, és megfogalmazzák válaszaikat, hogy azután azzal a *kihívással* fordulhassanak a képzésben érdekelt többi félhez, hogy osztozzanak velük a felelősségben, és együtt teremtsék meg azokat a feltételeket, amelyek mellett a képzők a leghatékonyabban tudják végezni a munkájukat. Amikor a megfelelő feltételek, körülmények adottak lesznek, Európa rendelkezik majd egy egységes, dinamikus és hatékony tanárképzői karral: olyan képzőkkel, akik a legmagasabb követelményeknek is megfelelnek, mert kitűnőek lesznek a kutatásban, a tanításban és a tanítás tanításában egyaránt.

Hisszük, az Európai Tanárképzők Szövetsége (ATEE) vezető szerepet játszhat mindennek a megvalósításában. Véleményünk szerint az ATEE egyike a tanárkép-

zésben érdekelt kulcsfontosságú szereplőknek, és így egyike az Európai Bizottság kulcsfontosságú partnereinek az oktatás területén. Ezért hívtuk meg az ATEE-t, hogy vegyen részt annak a Munkacsoportnak tevékenységében, amely a tagállamok közötti információáramlást, együttgondolkodást, egymástól történő tanulást tűzte ki célul a tanárképzés minden vonatkozásában. Remélem, ez a munkacsoport egyik fóruma lesz az Önök szakmája és a politikai döntéshozók közötti kétirányú kommunikációnak. Tudjuk, hogy sokat tanulhatunk Önöktől, és reméljük, megosztják velünk mindazt a tudást, ami az Önök fejlesztő és kutató központjaiban születik. És reméljük, hogy Önök továbbra is élénk érdeklődéssel kísérik a Munkacsoportban résztvevő tagországok oktatáspolitikai döntéshozóinak együttgondolkodásából származó eredményeket.

A Munkacsoport eddigi együttgondolkodása során már magas színvonalú ajánlásokat is megfogalmazott a politikacsinálók számára. Az ajánlások különféle kutatások eredményeinek és az egyes tagállamok jó gyakorlatainak az ötvözetén alapulnak. A Munkacsoport legutóbb egy kézikönyvet hozott létre a politikai döntéshozók számára, amely a kezdő tanárok bevezető gyakoronoki idejének megszervezésére ad iránymutatást. Az ATEE számos tagja részt vett a kézikönyv megalkotásában, amely máris igen népszerű a tagállamok oktatási hatóságainak körében és a szakmai körökben egyaránt.

Reméljük, hogy az Önök szervezete, az ATEE tovább fejlődik és terjeszkedik egész Európában, és mi tovább fejleszthetjük vele a már eddig is termékeny kapcsolatunkat.

Fordította: *Kimmel Magdolna*